

Notat om økonomi i husdyrproduktionen i Danmark

Jacobsen, Brian Højland; Dubgaard, Alex; Jespersen, Hanne Marie Lundsberg

Publication date:
2010

Document version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Jacobsen, B. H., Dubgaard, A., & Jespersen, H. M. L., (2010). *Notat om økonomi i husdyrproduktionen i Danmark*, 16 s., aug. 16, 2010. FOI Udredning, Nr. 2010/11

FOI Udredning

Notat om økonomi i husdyrproduktionen i Danmark

*Brian H. Jacobsen
Alex Dubgaard
Lars-Bo Jacobsen
Hanne Marie L. Jespersen*

FOI Udredning 2010 / 11

Notat om økonomi i husdyrproduktionen i Danmark

Forfattere: Brian H. Jacobsen, Alex Dubgaard,
Lars-Bo Jacobsen og Hanne Marie L. Jespersen

Fødevareøkonomisk Institut

Københavns Universitet

Rolighedsvej 25

1958 Frederiksberg

www.foi.life.ku.dk

Københavns Universitet

Fødevareøkonomisk Institut

Brian H. Jacobsen, Alex Dubgaard, Lars-Bo Jacobsen og Hanne Marie L. Jespersen

Notat om økonomi i husdyrproduktionen i Danmark

Plantedirektoratet har den 9. april 2010 kontaktet Fødevareøkonomisk Institut med henblik på at få en analyse af økonomien i husdyrproduktionen i Danmark. Henvendelsen skal ses i sammenhæng med den politiske aftale om Grøn Vækst 2.0 fra den 9. april 2010 om ændringer i reguleringen af husdyrbedrifter. Grundet den kort tidsfrist er beskrivelsen baseret på eksisterende analyser foretaget af Fødevareøkonomisk Institut. Det oprindelige notat er efterfølgende udbygget med en analyse af indtjeningen. I dette notat gives der først en oversigt over den animalske produktion, dernæst en analyse af indtjeningen i svineproduktionen, en gennemgang af indtjeningen i landbruget og en fremskrivning for omfanget af husdyrproduktionen frem mod 2020. I sidste afsnit vurderes den beskæftigelsesmæssige effekt af landbrugsproduktionen.

1. Landbrugsproduktionen

Tabel 1 viser udviklingen i den danske husdyrproduktion siden 1995. Svinebestanden er vokset siden midten af 1990'erne frem til 2007, hvor den toppede med 13,7 mio. svin. I 2008 faldt bestanden med 1 mio. svin. I dag produceres der 27,6 mio. svin i Danmark til slagting og eksport, en stigning på 35 % siden 1995.

Gennem de sidste 6-7 år er der sket en betydelig ændring i sammensætningen af den danske svineproduktion, hvor en stærkt stigende andel af smågriseproduktionen eksporteres, primært til Tyskland. Tidligere blev der eksporteret 1-1,5 mio. levende svin på årsbasis. I 2009 nåede eksporten af levende svin op på 8,3 mio. stk., hvor 83 % var smågrise. Det svarer til 30 % af det samlede antal producerede grise. Den stigende eksport af smågrise har reduceret antallet af slagtinger på danske slagterier, der toppede i 2004. Siden er antallet af slagtinger faldet med omkring 15 %.

Endvidere er forædlingsgraden faldet for den del af svineproduktionen, der slagtes i Danmark. I midten af 1990'erne udgjorde de mere forædle produkter – bacon, konserver og pølse-magerivarer – godt en fjerdedel af svinekødseksporten.¹ Andelen af disse produkter var faldet til knap 20 pct. i 2005, og de udgjorde i 2008 kun 16 pct. af den samlede svinekødseksport.

Kvægsektorens produktion består af mælk og kreaturer til slagting og eksport. Mælkeproduktionen, der i perioden har været underlagt EU's kvoteordning, er steget svagt siden midten af 1990'erne. Ca. 8 % af den samlede mælkeproduktion på 4.813 mio. kg er økologisk.

Antallet af malkekøer faldt med 20 % fra 1995 til 2007. Fra 2007 frem til 2009 steg malkekobestanden igen fra 545.000 stk. til 580.000 stk., en stigning på 6 %. Denne stigning skal ses

¹ Danske Slagterier, Statistik, flere årgange

i lyset af udvidelsen af mælkekvoten. Sammenholdt med den stort set konstante mælkeproduktion afspejler nedgangen i malkekobestanden en stigning i mælkeydelsen pr. ko. Ammekobestanden var på 96.000 stk. i 2009. Der er tale om et fald på omkring en femtedel siden midten af 1990'erne.

Med en malkekobestand, der er omkring seks gange så stor som ammekobestanden, stammer oksekødproduktionen i Danmark primær fra malkekvægholdet. Mens mælkeproduktionen har været nogenlunde konstant, er oksekødproduktionen reduceret som følge af nedgangen i kobestanden. Fra midten af 90'erne frem til i dag er leverancerne af kreaturer til slagting og eksport faldet fra 777.000 stk. til 507.000 stk., et fald på 35 %.

Tabel 1. Oversigt over husdyrproduktionen fra 1995 til 2009

	Enhed	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Svin								
Svinebestand i alt ¹	1000 stk.	11.084	11.922	13.534	13.361	13.723	12.738	12.701
Svin til slagting og eksport	1000 stk.	20.335	22.414	25.758	25.763	26.311	27.078	27.603
- herunder eksport af levende svin	1000 stk.	461	1.455	3.649	4.344	4.927	6.289	8.272
Kvæg								
Malkekøer i alt ¹	1000 stk.	702	636	564	550	545	558	580
Ammekøer i alt ¹	1000 stk.	122	125	101	100	106	107	96
Slagtninger og eksport af levende dyr	1000 stk.	777	691	549	509	512	509	507
Oksekød til slagting og eksport	mio. kg	200,3	170,5	145,4	140,2	141,1	137,8	137,3
- heraf eksport af levende kalve og kvæg	mio. kg	1,9	2,5	0,7	3,2	2,7	0,7	1,1
Mælk ab landmand i alt	mio. kg	4.676	4.720	4.584	4.627	4.650	4.720	4.813
- heraf økologisk mælk ab landmand	mio. kg	49	416	404	417	421	431	413
Fjerkræ								
Fjerkræbestand i alt ²	1000 stk.	19.619	21.830	17.633	17.425	16.741	15.406	-
Slagtninger og eksport af levende dyr	1000 stk.	117.631	137.300	122.921	108.425	103.237	100.305	100.134
Fjerkræ til slagting og eksport	mio. kg	184	205	207	185	198	205	197
- heraf eksport af levende fjerkræ	mio. kg	11	3	20	14	26	29	28
Konsumæg i alt ³	mio. kg	85	63	69	67	67	68	61
- heraf økologiske æg	mio. kg	0	6	7	7	8	8	8
Pelsdyr								
Produktion (mink, ræv og chinchilla)	1000 stk.	9.119	11.069	12.945	13.538	14.530	14.030	14.034
Antal dyreenheder (DE)²								
Dyreenheder i alt	1000 stk.	2.427	2.483	2.202	2183	2.192	2.131	
- heraf svin	1000 stk.	1.088	1.213	1.108	1.120	1.126	1.022	
- heraf kvæg	1000 stk.	1.222	1.153	978	957	960	994	

1. 2009-tal er seneste opgørelse fra 4.kvartal 2009

2. Tal for 2009 er ikke tilgængelige

3. Produktionen af æg til eget forbrug samt direkte salg til forbrugerne er nedskrevet fra 16 til 8 mio. kg årligt fra 2009

Kilde: Statistikbanken

Den samlede fjerkræproduktion er faldet fra et niveau på 117 mio. stk. fjerkræ til slagting og eksport i 1995 til ca. 100 mio. stk. i 2009, et fald på ca. 15 %. Omkring 99 % af fjerkræ-

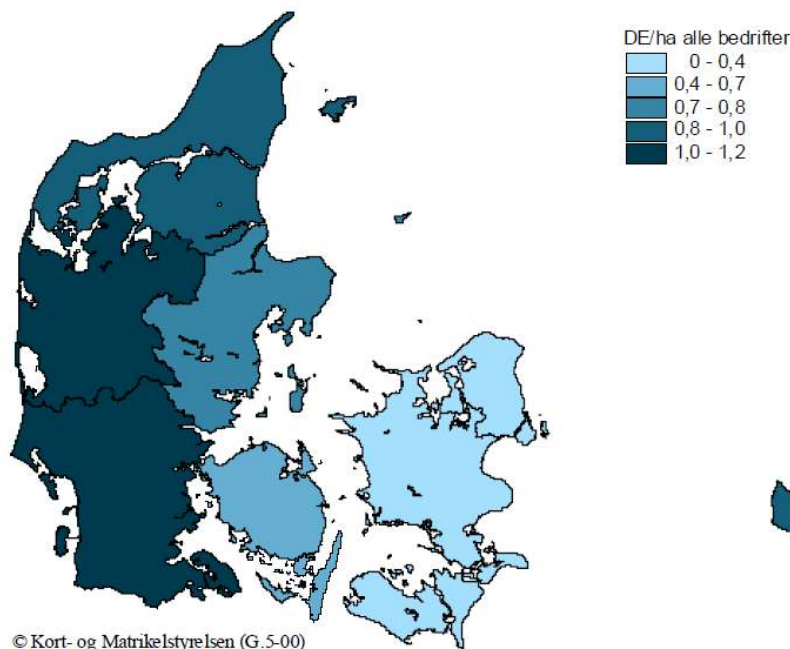
produktionen udgøres af kyllinger. Produktionen af konsumæg er faldet fra ca. 85 mio. kg i 1995 til ca. 61 mio. kg i 2009. Produktionen af konsumæg har været faldende gennem 90'erne, for at stige igen frem mod 2008. I de senere år har produktionen været stabil heromkring. Ca. 13 % af den samlede produktion er økologiske æg. Antallet af bedrifter med fjerkræ udgjorde 2.627 stk. i 2008, hvoraf 67 % er lokaliseret i Jylland.

Produktionen af pelskind er steget over de sidste 15 år, fra ca. 9 mio. stk. i 1995 til omkring 14 mio. stk. i 2009. Produktionen har ligget nogenlunde stabilt de sidste 5 år. Hvor produktionen tidligere har omfattet både mink, ræv og chinchilla, stammer 99 % af skindene i dag fra mink. Bedrifter med pelsdyr udgjorde 1.828 stk. i 2007. Af disse er 67 % placeret på en landbrugsbedrift. Op imod 90 % findes i Jylland. Bedrifterne har i gennemsnit 1.600 mink.

Husdyrproduktionens samlede omfang (og potentielle miljøbelastning hvad angår kvælstof) opgøres ved anvendelse af dyreenheder. Udviklingen i antal dyreenheder siden år 2000 fremgår af tabel 2. Som det fremgår af tabellen, har den samlede husdyrproduktion opgjort i dyreenheder være faldende. I 2008 var antallet af dyreenheder således 14 % lavere end i år 2000. Husdyrintensiteten opgøres som antal dyreenheder pr. ha dyrket areal. Tabel 2 viser, at husdyrintensiteten for landbruget som helhed er faldet fra 1,0 DE/ha i år 2000 til 0,82 DE/ha i 2008. Intensiteten er også faldet på husdyrbedrifter og dette gælder primært svinebedrifter.

Figur 1. Husdyrtætheden i 2008 fordelt efter landsdele

Husdyrtætheden fordelt efter landsdele 2008
Livestock density by districts 2008

Kilde: Landbrug 2008, Danmarks Statistik (2010).

Andelen af alle landbrugsbedrifter, der producerer mere gødning, end de må sprede på egen jord (ikke-harmoniske bedrifter), er faldet fra 13 pct. i 2007 til 11 pct. i 2008. Nedgangen omfatter både

landbrug med kvæg og med svin. Antallet af ikke-harmoniske landbrug er størst vest for Storebælt, da de fleste landbrug med dyr findes i Vestdanmark. Som det fremgår af figur 1 er husdyrintensiteten størst i Jylland og her specielt den vestlige del af Jylland.

Tabel 2. Antal dyreenheder og husdyrintensitet 2000-2008

År	Antal Dyreenheder (1000 stk.)	DE/ha Husdyrbedrifter	DE/ha Alle bedrifter
2000	2.483	1,30	1,0
2005	2.201	1,26	0,87
2007	2.192	1,21	0,87
2008	2.131	1,16	0,82

Kilde: Danmarks statistik

2. Økonomiske determinanter bag udviklingen i husdyrproduktionen

Som omtalt i afsnit 1 har den danske svineproduktion gennemløbet en væsentlig strukturel ændring de senere år, hvor en stærkt stigende andel af smågriseproduktionen er gået til eksport, primært til Tyskland (Se Landbrugets økonomi 2009). Udviklingen må ses som udtryk for tab af konkurrenceevne – ikke for hele den danske svineproduktion, men for den del der omfatter opfødning af svin, slagting og forarbejdning samt afsætning af svinekød på eksportmarkederne. Konsekvensen af udviklingen er, at den værditilvækst og aktivitet, som opfødning, slagting, forarbejdning og tilknyttede forsyningsvirksomheder skaber, flyttes uden for Danmark. I voksende omfang bliver den danske svinesektor underleverandør af smågrise til udenlandske slagtesvineproducenter og indirekte til udenlandsk slagteriindustri. Dette står i skarp kontrast til de sidste mere end hundrede års udvikling i dansk svineproduktion, hvor primærproducenterne ikke alene har stået for råvareproduktionen, men også forarbejdning og afsætning af svinekødet gennem ejerskab af virksomhederne længere oppe i værdikæden.

Set over hele perioden siden 1990 har lønningsevnen på smågrisebedrifterne og de integrerede bedrifter ligget på nogenlunde samme niveau, dog med en tendens til bedre lønningsevne i ren smågriseproduktion. På rene slagtesvinebedrifter har lønningsevnen gennemgående ligget 50-80 kr./time under aflønningen i de to andre produktionsgrene. Dette indtjeningsmønster afspejles i strukturudviklingen inden for svineproduktionen, hvor der som tidligere beskrevet er sket en betydelig reduktion i slagtesvineproduktionen samtidig med, at en stigende del af smågriseproduktionen er blevet eksporteret.

Analyse af driftsledelse effekter omfattende perioden 2004-2008, der repræsenterer gode såvel som dårlige år, viser at op imod 20 pct. af bedrifterne ligger konstant i dårligste eller næstdårligste kvartil. Det drejer sig om bedrifter med negativ eller meget lav indtjening i hele perioden. Der er således en ikke ringe stabilitet i kvartilplaceringen, som indikerer, at strukturelle forhold, herunder bedriftsstørrelse og driftslederegenskaber mv. spiller en væsentlig rolle for lønningsevnen blandt svineproducenter.

Når man skal se nærmere på årsager til svinebedrifternes indtjeningsevne viser det sig at bl.a. at de integrerede bedrifter med søer og slagtesvin producerer 2 grise færre pr. årssø end rene

smågriseproducenter, hvilket kan være en medvirkende årsag til den tidligere observerede forskel i lønningsevnen for disse to produktionsgrene.

Den danske slagtesvineproduktion og den danske slagterisektor har været trængt gennem de seneste år, hvor en stadig større del af smågriseproduktionen er blevet eksporteret, først og fremmest til Tyskland. Undersøgelser i efterårsøkonomien 2009 har vist, at en række faktorer bidrager til at svække den danske slagtesvineproduktions konkurrenceevne over for den tyske. Tyske slagterier har generelt været i stand til at betale en højere pris for slagtesvin. Det er en almindelig antagelse, at tyske slagterier har en konkurrencefordel ved at kunne gøre brug af billige østeuropæiske "kolonnearbejdere" i modsætning til danske slagterier. Hvad denne omkostningsfordel betyder for slagtesvineprisen, har det ikke været muligt at afgøre pga. manglende information om løn- og arbejdsforhold for henholdsvis danske og tyske slagteriarbejdere. Derudover har den tyske slagtesvineproduktion en række omkostningsmæssige fordele. Det drejer sig bl.a. om særlige regler for momsrefusion, som sætter tyske slagtesvineproducenter i stand til at betale en højere smågrisepris. Endvidere har tyske slagtesvineproducenter fordel af lempeligere miljøkrav. Samtidig har danske smågriseproducenter en konkurrencefordel i forhold til tyske smågriseproducenter i kraft af et godt avlsmateriale, som resulterer i flere grise pr. årssø og en høj daglig tilvækst. Den danske bedriftsstruktur, der er præget af væsentligt større enheder end i Tyskland, giver bedre mulighed for at udnytte stordriftsfordelene i produktionen. Store sobesætninger betyder endvidere, at danske smågriseproducenter kan opnå omkostningsbesparelser ved at levere hele læs af smågrise. Disse forhold betyder, at danske smågriseproducenter er konkurrencedygtige på det tyske marked, på trods af transportomkostningerne. Særlig produktiviteten pr. årssø med et væsentligt højere antal grise pr. årssø medfører generelt lavere omkostninger for danske producenter sammenlignet med konkurrenterne. Samtidig er smågriseproduktionen i Tyskland vigende. Det er derfor ikke sandsynligt, at smågriseproduktionen skulle falde i Danmark i den nærmeste fremtid. Det er ikke muligt at vurdere, hvor langt tendensen til eksport af smågrise frem for opfedning i Danmark vil udvikle sig.

Dansk svineproduktion oplevede i 2007 og 2008 en stærk forringelse af indtjeningen. Analyserne viser dog, at selv i de ringeste år har den bedste fjerdedel af bedrifterne en positiv lønningsevne, omend på et lavt niveau. Der er ikke entydige forklaringer på, hvad der skaber en god indtjeningsevne på svinebedrifter. Det er således ikke kun de største bedrifter, der befinder sig på et relativt højt niveau, hvad faktoraflønning angår. På den anden side viser analyserne, at stordriftsfordele er den væsentligste determinant for indtjeningsevnen. På den baggrund må der forventes en fortsat stærk strukturudvikling mod større bedrifter.

For kvæg, fjerkræ og pelsdyr er der ikke gennemført en tilsvarende detaljerede analyse, hvorfor det ikke er muligt at beskrive de konkurrencemæssige vilkår lige så detaljeret.

For kvægproduktionen kan det dog nævnes at indtjeningen i 2008 faldt markant i forhold til 2007 til et driftsresultat på -106.000 kr. (Danmarks Statistik, 2009). Dette er et meget lavt niveau og det kom i et år hvor afregningsprisen var historisk højt (2,76 kr. pr. liter). Når driftsresultatet alligevel bliver så beskedent skyldes det højere variable omkostninger (gødning) og højere

kapacitets-omkostninger således at resultat før finansieringsudgifter var uændret i forhold til året før. Oveni dette kom en kraftig stigning i finansieringsomkostningerne på 550.000 kr. pr. bedrift, hvilket svarer til en stigning på 83%, som følge af højere rente, løget lån og tab på finansielle instrumenter. Det vurderes at 30% af bedrifterne har et negativt driftsresultat, der ikke indeholder private udgifter som privatforbrug og skatter. (Landscenteret, 2009). Som noget nyt så er 2008 det første år hvor de største mælkeproducenter (over 3 årsværk) ikke har det højeste driftsresultat, men de har dog den højeste lønningsevne. Dette skyldes bl.a. de noget højere finansieringsomkostninger pr. årsko på de største bedrifter. Dette påvirker driftsresultatet, men ikke lønningsevnen da den tager udgangspunkt i en beregnet rentebyrde.

Det forventes at regnskaberne vil vise at indtjeningen på kvægbedrifter i 2009 var ringere end i 2008. Driftsresultatet vil således være det ringeste i mange år, bl.a. som følge af et stort fald i mælkeprisen.

Set i et EU perspektiv så er Danmark et af tre lande (incl. Holland og Tyskland) der har produceret mere end den udvidede mælkekvote. Den samlede mælkeproduktion i EU i 2009/2010 kvoteåret forventes således at ligge 4-5% under kvoten. ARLA's afregningspris lå i sommeren 2009 på ca. 1,90 kr. pr. liter, men er i dag steget til ca. 2,0 kr. pr. liter. (ARLA, 2010).

Den økologiske mælkeproduktion er svagt faldende. Produktionen var som angivet i 2008 oppe på 415 mio. tons, men forventes i 2010 at være på ca. 400 tons. ARLA har i øjeblikket lukket for tilgangen af økologiske mælkeproducenter da produktionen minus eksport forventes at være 25-40% højere end forbruget i Danmark.

Fra 2007 frem til 2009 steg malkekobestanden fra 545.000 stk. til 580.000 stk., en stigning på 6 %. Denne stigning skal ses i lyset af udvidelsen af mælkekvoten. Som angivet forventes der frem mod 2020 en stort set uændret mælkeproduktion, men stigende ydelse pr. ko som angivet i AGMEMOD modellen. Den forventede lavere realpris på mælk vil begrænse udviklingen i mælkeproduktionen. Spørgsmålet er om Danmark vil have en konkurrencemæssig fordel der gør at mælkeproduktionen vil stige mere når kvoten forsvinder end modellen indikere? Der er europæiske analyser der viser, at Danmark vil være et af de lande der vil øge produktionen når kvoterne falder bort og det er også tydeligt at Danmark sammen med Holland er et af de få lande der har opfyldt kvoten i 2009.

Det vurderes at Danmark på nogle punkter har nogle fortrin (effektivitet og struktur), mens der på andre områder kan være nogle ulemper (lønniveau, foderomkostninger). Uden en nærmere analyse af konkurrencesituationen er det svært at vurdere om fremskrivningen undervurderer den fremtidige mælkeproduktion. Den hidtidige udvikling mod færre køer med højere ydelse har reduceret miljøbelastningen pr. kg mælk produceret, men dette forhold har FOI ikke analyseret i forhold til fremskrivningen til 2020.

3. Økonomianalyse

Som det fremgår af specielt tabel 4 så har indtjeningen i 2008 været meget lav og det forventes også at indtjeningen efter renter for 2009 vil være negativ for de 3 driftsgrupper baseret på prognosen fra Landbrugets økonomi 2009. Hvad angår finansieringsomkostningerne så er de beskrevet i tabel 5,

hvoraf det fremgår at finansieringsudgifterne i 2008 var meget højere end året før. Stigningen var størst for svine- og kvægbedrifter. I tabel 6 er finansieringsomkostningerne sammenholdt med de samlede omkostninger og også her er der en betydelig stigning fra 2007 til 2008.

Tabel 3. Driftsresultat før renter for heltidsbedrifter

År	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Svin	533	394	789	-164	-86	?
Kvæg	518	321	466	653	653	?
Planteavl	496	120	268	447	223	?

Tabel 4. Driftsresultat efter renter for heltidsbedrifter

År	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Svin	-16	62	337	-828	-1.676	Neg.
Kvæg	125	222	360	424	-106	Neg.
Planteavl	91	56	134	156	-366	Neg.

Kilde: Regnskabsstatistik for landbrug 2008 og Landbrugets Økonomi 2009

Tabel 5. Finansieringsomkostningerne (1.000 kr.)

År	2004	2005	2006	2007	2008
Svin	564	621	775	993	1.959
Kvæg	417	401	534	655	1.202
Planteavl	421	420	535	721	1.016

Kilde: Regnskabsstatistik for landbrug 2008 og Landbrugets Økonomi 2009

Tabel 6. Finansieringsomkostningernes andel af drifts- og finansomkostninger (%)

År	2004	2005	2006	2007	2008
Svin	15	14	15	16	23
Kvæg	20	18	17	19	25
Planteavl	23	22	24	26	33

Kilde: Regnskabsstatistik for landbrug 2008 og Landbrugets Økonomi 2009

Finansieringsomkostningernes andel herunder brug af finansielle instrumenter.

Danmarks Statistik og Fødevarerøkonomisk Institut har lavet en analyse af omfanget af brugen af finansielle instrumenter (Larsen og Jacobsen, 2009). Grundlæggende viser analysen at den gennemsnitlige landbrugsbedrift i 2008 tabte ca. 200.000 kr. på brugen af finansielle instrumenter. Ikke alle de angivne tab er realiserede, men det kan ikke siges hvor mange der ikke er blevet realiseret. Det gennemsnitlige tab dækker over meget store variationer. Analysen viser endvidere at der i 2007 var en mindre gevinst ved brug af finansielle instrumenter.

For alle heltidsbedrifter ses, at renterne, målt i pct., er steget med 59 pct. Det er ikke muligt nærmere at angive omfang af brugen af de forskellige finansielle instrumenter, da der ikke er kendskab til den enkelte kontrakter og løbetider m.m. Dertil kommer at tab ved finansielle instrumenter ikke bogføres ensartet i landboforeningerne, hvorfor de i nogle regnskaber påvirker resultatopgørelsen, mens de i andre regnskaber kun påvirker opgørelsen af aktiver og passiver.

Tabel 7. Indtjening og finansiering af heltidsbedrifter i 2008

2008	Driftsform	Driftsform	Driftsform	Driftsform	
Heltidsbedrifter	Planter	Kvæg	Svin	Pelsdyr	Alle
Antal heltidsbedrifter	4.563	5.056	3.765	845	14.228
Driftsresultat før renter, jordbrug	223.057	652.606	-49.464	357.583	311.562
Renteudgifter i alt	923.615	1.151.397	1.773.915	468.692	1.202.540
Heraf kursregulering, lån i a. valuta	89.062	108.702	172.833	29.466	114.668
Heraf finansielle instrumenter	134.865	219.095	297.254	70.208	203.926
Driftsresultat før driftstilskud	-792.893	-549.158	-1.907.613	-38.140	-956.440
Generelle driftstilskud	426.667	442.812	357.681	57.980	392.253
Driftsresultat	-366.226	-106.346	-1.549.932	19.840	-564.187

Kilde: Regnskabsstatistik for landbrug, DST

Netop for at belyse udviklingen i finansieringsomkostningerne i forhold til de samlede passiver er renteudgift og passiver sammenholdt i tabel 6.

Tabel 8. Renteudgifter i alt i 2007 og 2008 for forskellige driftsgrupper

Renteudvikling fra 2007 til 2008	Driftsform	Driftsform	Driftsform	Driftsform	
Heltidsbedrifter	Planter	Kvæg	Svin	Pelsdyr	Alle
2007: Renteudgifter i alt, "pct."	4,92	4,71	4,53	3,87	4,67
2008: Renteudgifter i alt, "pct."	6,93	7,68	7,56	7,27	7,42
Rentestigning i "pct." 08/07	40,8	63,0	67,0	88,1	59,1
Rentestigning i "pct. point" 08-07	2,0	3,0	3,0	3,4	2,8

Kilde: Egne beregninger, Regnskabsstatistik for landbrug, DST, 2007 og 2008

I gennemsnit bidrager udgifter til finansielle produkter med en stigning i renten på 1,25 pct. point, mens kursregulering af lån i anden valuta har kostet ca. 115.000 kr. i gennemsnit eller 0,7 pct. point af den samlede gæld. Resten ca. 0,85 pct. point må tilskrives rentestigninger mv. For 2007 giver anvendelsen af SWAP en reduktion i renten på 0,23 pct. point og en gevinst på 31.000 kr. pr. bedrift.

Det skal nævnes, at de store tab på SWAP i 2008 ikke i alle tilfælde er effektueret, hvorfor de ved rente- og eller valutaændringer kan vindes ind igen.

Driftsomkostninger der er knyttet til miljøregulering.

Generelt kræver en analyse af denne type en meget detaljeret analyse idet der skal ses på godkendelsesprocedurer og mulige teknologier i de enkelte lande for at vurdere omkostningerne.

Økonomiske analyser i forhold til vandmiljøplaner af Fødevareøkonomisk Institut har over en årrække angivet hvad erhvervets omkostninger har været. Således var omkostningerne for erhvervet ved Vandmiljøplan II i alt ca. 322 mio. kr. årligt (FOI rapport 169), ligesom der i virkemiddeludvalg er analyseret meromkostninger i forhold til udgangspunktet. I forbindelse med den nuværende BAT godkendelse af husdyrbedrifter er der i analyserne anvendt et proportionalitetsprincip der vurderer omkostningerne ved ny teknologi i forhold til meromkostninger for erhvervet og opgjort som omkostninger pr. kg NH₃-N.

Imidlertid er det vigtigt at være opmærksom på at der også i de andre EU lande sker en løbende tilpasning, idet meget af miljøreguleringen er gennemført på EU niveau. Det drejer sig bl.a. om Vandrammedirektivet og de krav om emission af ammoniak der ligger i NEC-direktivet samt habitatdirektivet. Det er således ikke sandsynligt at meromkostningerne i forhold til andre lande er alle de miljøomkostninger dansk landbrug er blevet pålagt siden midten af 80'erne.

Hvad angår ammoniak så har Danmark nået 2010 kravet, mens Tyskland ikke helt når deres mål. Tyskland har kun haft en begrænset reduktion fra 2000 til 2010. Den forventede reduktion fra 2000 til 2020 er således 42% for Danmark, men kun 10% for Tyskland. Med den nuværende lovgivning har Tyskland således 94% af arealet med N deposition over kritiske niveau mens det tilsvarende tal for DK er 37%. Den nuværende regulering i Tyskland vil således betyde, at ammoniakemissionen falder, men der vil fortsat være et større areal med N deposition (NH₃ og NO_x) over det kritiske niveau. Hvorvidt der i Tyskland er taget yderligere initiativ til at reducere ammoniakemissionen vides ikke.

Vedr. en sammenligning med Tyskland så kan det anføres at Tyskland ikke har begrænsninger på tildelingen af N pr. ha der ligger under de økonomiske optimale. Det vurderes endvidere, at krav til udnyttelsen af N i husdyrgødningen er strammere i Danmark end i Tyskland (Berge, 2009). Samtidig kan det dog anføres at N-overskud pr. ha i Tyskland er faldet fra ca. 110 kg N pr. ha i 1994 til 90-95 i 2006. I den nuværende regulering er det maksimale N overskud reduceret til 60 kg N pr. ha i 2009-2011 (FME, 2008). Det samlede danske bedriftsoverskud er ca. 115 kg N pr. ha, men det omfatter både stald- og markbalance.

Ses der på svineproduktionen, så er tyske svineproducenter på nogle punkter underlagt en lempeligere miljøregulering end danske. Det kommer bl.a. til udtryk ved, at der i Tyskland må udbringes husdyrgødning fra 1,7 DE pr ha, hvilket er det EU fastsatte niveau. I Danmark må der (kun) udbringes husdyrgødning fra 1,4 DE pr ha for svineproduktion. Derudover gives der i Tyskland tilskud til afsætning af gylle til biogasanlæg. (Landbrugets Økonomi 2009).

Tyske svineproducenter har yderligere en fordel ifm. miljøgodkendelse af staldanlæg. Tyske miljøgodkendelser gives efter antal stipladser, hvilket betyder at producenten har ret til ubegrænset udnyttelse af pladsen (Brun og Christiansen, 2009). Dermed kan hurtigere tilvækst (som følge af bedre avlsmateriale og/eller forbedret management) omsættes til øget produktion pr. stiplads. I Danmark kan hurtigere tilvækst ikke udnyttes uden først at få ændret produktionstilladelsen/miljøgodkendelsen.

For at få tilladelse til at udnytte øget daglig tilvækst skal producenten i Tyskland (først) findes ledigt harmoniareal når tilvæksten er konstateret. I Danmark skal producenten før produktionsforøgelsen have screenet og godkendt nyt harmoniareal. I Danmark kan der indbygges tilladelse til en begrænset øget effektivitet i miljø-godkendelsen. Dette bliver dog ikke udnyttet af mange landmænd, da der i den forbindelse også skal udpeges et areal til opfyldelse af de potentielt øgede harmonikrav. Dette er svært, da få planteavlere er villige til at stille arealer til rådighed som så skal screenes og godkendes, og som måske aldrig vil blive brugt.

DLG (Deutsche Landwirtschafts Gesellschaft) har overfor Miljøstyrelsen anført, at nogle delstater og kommuner (Niedersachsen) måske har skrappe krav til luftrensning end Danmark. Det har betydet, at der kan være over 1.000 ejendomme der anvender luftrensningsteknologi til at opfylde miljøkrav i Tyskland. Dette kunne indikere, at brugen af luftrensningsteknologier i nogle dele af Tyskland er mere udbredt end i Danmark.

En nærmere vurdering af dette område kræver en mere omfattende sammenligning af reguleringen i de to lande.

4. Forventet udvikling i landbrugsareal og husdyrproduktion mod 2020

Forventningerne til udviklingen i landbrugsproduktionen frem til 2020 er baseret på fremskrivninger med AGMEMOD modellen, der igen inddrager prisfremskrivninger foretaget af det amerikanske Food and Agricultural Policy Research Institute (se Dubgaard et al., 2010). Om disse potentialer vil kunne realiseres afhænger bl.a. af de underliggende udviklingstendenser inden for landbrugets arealanvendelse og husdyrproduktion, der beskrives i det følgende.

Husdyrproduktion

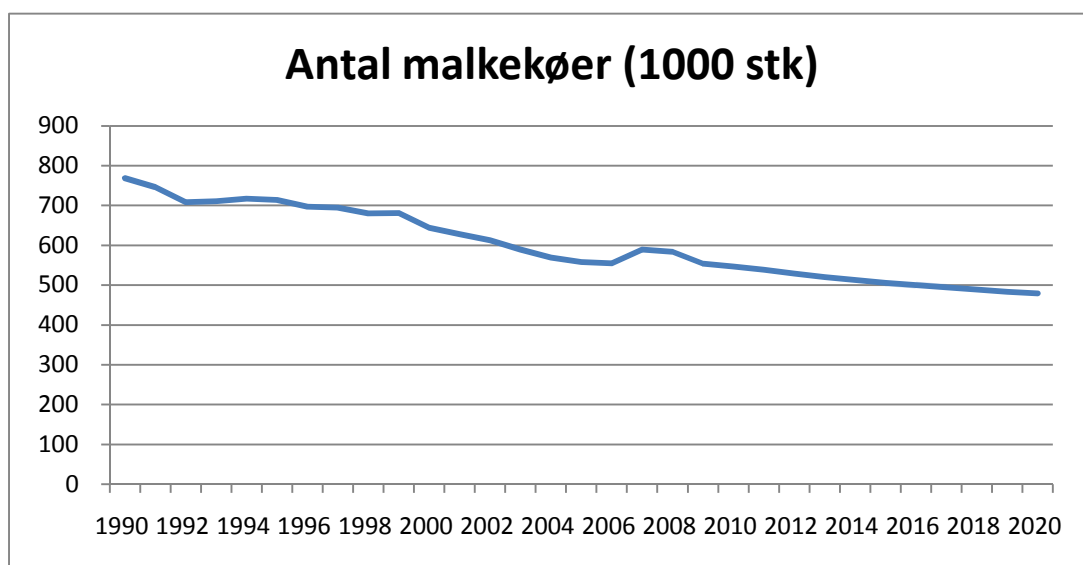
Der har som angivet været en vækst i antallet af malkekøer fra 545.000 malkekøer i 2007 til 580.000 malkekøer i 2009. Baggrunden for stigningen har været gunstige prisrelationer i mælkeproduktionen, samt at sundhedstjekket af EUs landbrugsreform gav en forøgelse af den danske mælkekvote med 2,4 %. Mælkekvoten er nu under afvikling, og den forventes ikke at udgøre en effektiv begrænsning for udviklingen i den danske mælkeproduktion fremover. AGMEMOD fremskrivningerne viser imidlertid forventninger om en faldende realpris på mælk frem til 2020. Som vist i figur 2. afspejler det sig i en jævnt nedadgående trend i antallet af malkekøer frem mod 2020. Den lille stigning i bestanden omkring 2008-2010 skyldes den nævnte

udvidelse af mælkekvoten i disse år. Samlet forventes malkekobestanden at falde med omkring 10 % frem til 2020.

Forventning om en fortsat stigende ydelse betyder, at der ikke forudses et væsentligt fald i mælkeproduktionen. Figur 3. viser, at mælkeydelsen pr. ko forventes at stige med ca. 10 % i perioden 2008-2020. Sammenholdt med det forventede fald i antallet af malkekøer giver det en nærmest uændret mælkeproduktionen.

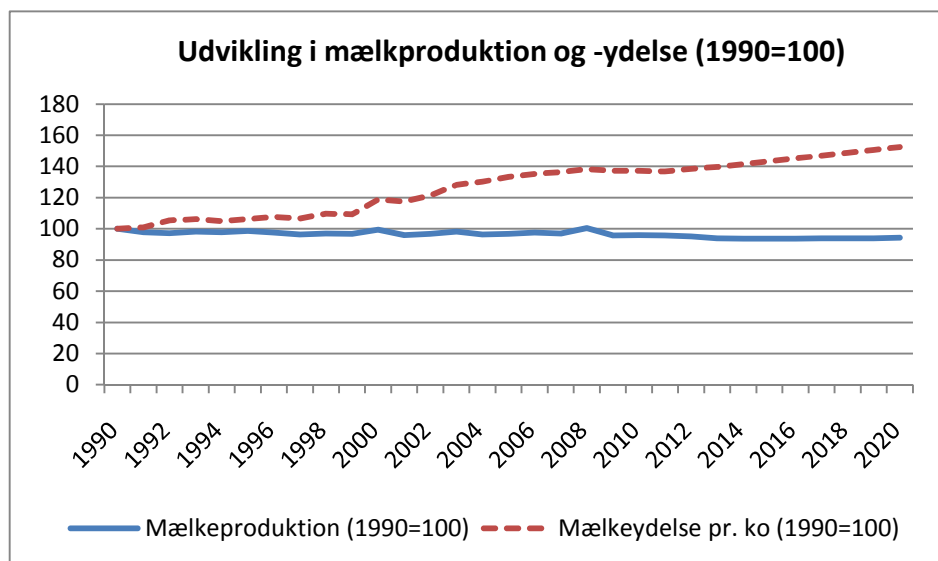
Med stigende ydelse må der også regnes med en vis stigning i foderforbruget og dermed gødningsproduktionen pr. ko. Gødningsmængden i kvægsektoren vil derfor ikke falde i samme omfang, som malkekobestanden. Med en nogenlunde uændret mælkeproduktion, antages det, at gødningsmængden ikke vil falde væsentligt.

Figur 2. AGMEMOD grundfremskrivning af antal malkekøer (1000 stk)

Kilde: Dubgaard et al., 2010

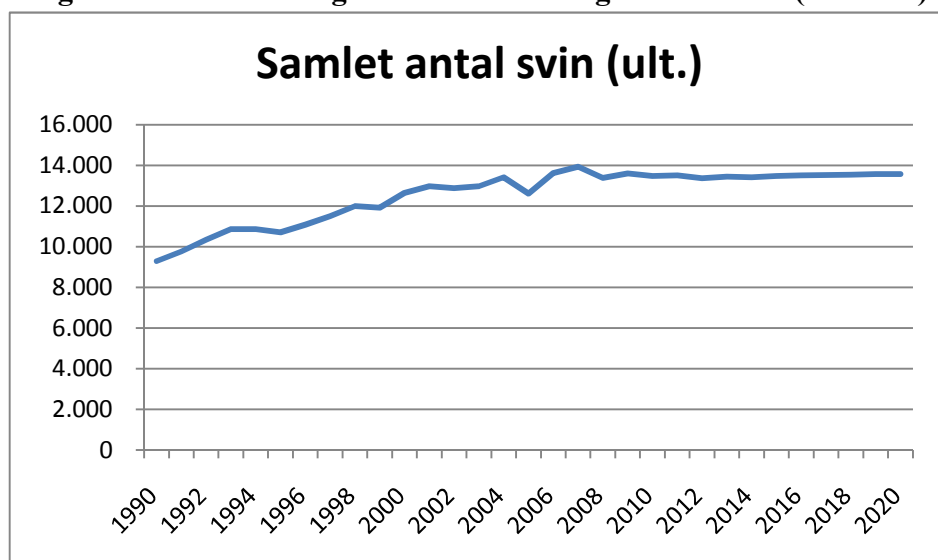
Figur 3. Udvikling i mælkeproduktion og -ydelse 1990-2020

Kilde: Dubgaard et al., 2010

Figur 3 viser, at der har været en betydelig vækst i svineproduktionen fra 1990 og frem til 2007. Stærkt forringe prisrelationer (og langsom behandling af udvidelsesansøgninger) har imidlertid betydet, at der det seneste år har været et fald i bestanden. Produktionen forventes at stige svagt i 2009, men AGMEMOD fremskrivningen giver ikke anledning til at forvente, at tidligere års væksttendenser vil blive genoplivet. I stedet forventes det, at bestanden vil stagnere på et niveau omkring 13,5 mio. svin. Udviklingen i omfanget af eksport af smågrise er ikke modelleret eksplicit. Grundet den omfattende eksport så vil den gennemsnitlige vægt af de angivne svin blive mindre da flere eksporteres som smågrise.

Figur 4. AGMEMOD grundfremskrivning af antal svin (1000 stk)

Kilde: Dubgaard et al., 2010

Arealanvendelse

Den almindelige samfundsudvikling medfører en løbende overførsel af landbrugsjord til anvendelse uden for landbruget (veje og boliger m.m.). Det forventes, at det samlede landbrugsareal ad den vej vil blive reduceret med godt 100.000 ha frem til 2020. Dertil kommer konsekvenserne af Grøn Vækst og andre tiltag, som kan forventes at reducere landbrugsarealet yderligere med op til 75.000 ha frem til 2020. Hvad afgrødesammensætningen angår, forventes der ikke større ændringer bortset fra en nedgang i arealet med sukeroer fra 35.000 til 25.000 ha. Alt i alt forventes der således forholdsvis beskedne ændringer i landbrugets arealanvendelse, som ikke vurderes at ville påvirke reduktionspotentialet væsentligt for de tiltag, der analyseres i denne undersøgelse.

Samlet vurderes det, at der næppe er grund til at forvente en væsentlig nedgang i nogen af landbrugets større produktionsgrene, men omvendt heller ikke større stigninger. Fremskrivningerne peger således på, at den danske svineproduktion sandsynligvis vil stagnere på et niveau, der er lidt højere end det nuværende. Bestanden af malkekøer forventes fortsat at falde, men faldet opvejes sort set af stigende ydelse, så mælkeproduktionen vil være nogenlunde konstant. Landbrugsarealet forventes fortsat at blive reduceret med omkring 10.000 ha pr. år ifm. udbygning af infrastrukturen og anden bymæssig anvendelse. Dertil kommer arealændringer som følge af bl.a. Grøn Vækst-programmet. Der er dog ikke noget, som tyder på drastiske ændringer i landbrugets samlede arealanvendelse.

Generelt er der en betydelig usikkerhed ved fremskrivning af husdyrproduktionen til 2020. Udviklingen er koblet til indtjeningen og set i lyset af de seneste år må forventes større udsving i priserne end tidligere. Generelt vil den strammere miljøregulering reducere væksten i husdyrproduktionen og der har således i de senere år været en svag faldende tendens i antallet af dyreenheder. Såfremt der over en længere periode er lave kornpriser vil det kunne betyde ekstensivering af arealer såfremt jordrenten er negativ. Omvendt viser erfaringer at landmænd gerne dyrker jorden selvom de på kort sigt kun får dækket en del af løn- og kapitalomkostningerne.

4. Landbrugsproduktionens beskæftigelseseffekt

Beregninger foretaget med FOI's input-outputmodel beskriver beskæftigelseseffekten af landbrugsproduktionen samt øvrige involverede virksomheder på forsynings- og forarbejdningssiden. Beskæftigelseseffekten af anden produktion på disse virksomheder indgår ikke i den beregnede landbrugsrelaterede beskæftigelseseffekt. Beskæftigelsen skyldes dels landbrugsproduktionens leverancer af råvarer til forarbejdning i fødevarerindustrien, dels landbrugets forbrug af rå- og hjælpestoffer fra andre erhverv. Desuden sker der en efterspørgsel efter varer, tjenester og investeringsgoder. Disse betegnes som det landbrugsindustrielle kompleks.

Den samlede beskæftigelseseffekt er et aggregat over beskæftigelsen i den primære produktion, i forarbejdningssektoren såsom slagterier, mejerier og sukkerfabrikker, og forsyningssektoren, der indbefatter beskæftigelseseffekten i øvrige sektorer, der direkte eller indirekte leverer varer og tjenester til primærproduktionen og dens følgerhverv.

Modelberegningerne viser udviklingen fra 1995, 2005 og 2008 for alle aktiviteter og produktionsgrene (se tabel 9). Den samlede beskæftigelse fra det landbrugsindustrielle kompleks udgjorde i 2008 knap 140.000 personer, hvoraf godt 93.000 (66 %) var beskæftiget i husdyrproduktionen og dens følgeerhverv (kvæg, svin, fjerkræ og pelsdyr)². Beskæftigelsen i husdyrproduktionen og følgeerhvervene er nogenlunde ligeligt fordelt mellem primær-, forsynings- og forarbejdningssektoren.

Forsyningssektoren er delt op i 7 underkategorier. Under kategorien ”landbrugsservice” ligger al maskinstations- og anlægsgartnerarbejde, som primært leverer ydelser til salgsafgrøder og grovfoder. ”Øvrige primære erhverv” dækker over skovbrug, fiskeri og udvinding af råstoffer, denne kategori er stort set uden betydning. Produktion af proteinfoder fra oliemøller til den animalske sektor, bl.a. i form af oliekgager ligesom forarbejdning af fiskeprodukter og øvrige fødevarer ligger i kategorien ”fødevarefremstilling”, som er betydelig for leverancer til fjerkræ og pelsdyr. ”Industri” dækker bl.a. over mineralolieindustrien og fremstilling af byggematerialer, og en ca. 15 % af beskæftigelsen ligger under denne sektor. ”Handel, transport og finansiering” dækker over en bred vifte af services, bl.a. engrossektoren, fragt, pengeinstitutter og rådgivning, og der er her den mest betydelige del af beskæftigelsen findes.

Beskæftigelseeffekten af svineproduktionsrelaterede var knap 40.000 beskæftigede i 2008, hvoraf 25 % arbejdede i den primære produktion. Fra 1995 er der sket et fald i den samlede beskæftigelse i svineproduktionen på ca. 20 %. Fordelingen af beskæftigelsen er skiftet fra godt 35 % beskæftigede i forarbejdningssektoren i 1995 (på slagterier) til ca. 26 % i 2008. Andelen af beskæftigede i forsyningssektoren er steget fra 30 % til 37 %, som primært er beskæftigede med leverancer af tjenesteydelser. Fra 1995 til 2008 faldt beskæftigelsen i forarbejdningssektoren med ca. 20 %.

Tabel 9. Beskæftigelse i landbruget

	Salgs- afgrøder	Grovfoder	Kvæg	Svin	Fjerkræ	Pelsdyr	Gartneri	Total
	2008							
Primær landbrugssektor	16.529	3.009	17.727	10.525	553	3.455	11.574	63.372
Forarbejdningssektor	620	-	11.497	14.687	1.677	-	-	28.481
Slagterier	-	-	1.797	14.687	1.677	-	-	18.161
Mejerier og sukkerfabrikker	620	-	9.701	-	-	-	-	10.320
Forsyningssektor	8.795	4.426	14.188	14.510	1.530	2.572	1.969	47.990
Landbrugsservice	1.551	1.627	291	432	20	74	1	3.996
Øvrige primære erhverv	46	22	41	66	6	85	54	318
Fødevarefremstilling	77	78	700	1.584	318	545	34	3.336
Industri	1.634	548	2.451	2.537	228	394	322	8.114
El og vand	86	32	205	258	23	22	63	688
Kemi og kunstgødning	53	13	2	2	0	0	10	80

² Tal for 2009 er ikke tilgængelige

Handel, transport og finansiering	5.349	2.107	10.499	9.632	934	1.452	1.485	31.458
Landbrugsindustrielle kompleks i alt	25.944	7.435	43.413	39.722	3.760	6.027	13.543	139.843
	2005							
Primær landbrugssektor	16.600	2.800	18.400	12.700	600	3.500	11.000	65.700
Forarbejdningssektor	700	-	12.100	18.800	2.100	-	-	33.800
Forsyningssektor	11.800	4.800	11.600	16.200	1.400	2.700	1.900	50.400
Landbrugsindustrielle kompleks i alt	29.100	7.600	42.100	47.700	4.100	6.200	12.900	149.900
	1995							
Primær landbrugssektor	27.900	5.800	22.900	17.200	1.000	2.200	10.800	87.800
Forarbejdningssektor	1.600	-	13.400	17.600	1.200	-	-	33.800
Forsyningssektor	12.300	4.600	15.000	14.800	1.200	1.000	2.500	51.400
Landbrugsindustrielle kompleks i alt	41.800	10.400	51.300	49.600	3.400	3.200	13.300	173.000

Den samlede beskæftigelse for kvægbrugsrelaterede erhverv er ca. 43.000, et fald fra 1995 på ca. 15 %. I 2008 var 17.700 personer, svarende til ca. 40 % af beskæftigelsen, placeret i den primære landbrugssektor. Godt 11.400 var beskæftiget i forarbejdningssektoren, primært på mejerier. Derudover var der en beskæftigelse i forsyningssektoren på godt 14.000 personer. Udviklingen fra 1995 til 2008 dækker over et fald i beskæftigelsen i forarbejdningssektoren på 14 % og et fald i beskæftigelseeffekten fra primærproduktionen på 23 %. Der har været et lille fald i beskæftigelsen i forsyningssektoren over perioden.

Der var en beskeden beskæftigelse i fjerkræproduktionen på 3.700 fuldtidsbeskæftigede i 2008, en stigning på ca. 10 % siden 1995. Beskæftigelse ligger hovedsageligt i forarbejdnings- og forsyningssektoren, med kun 553 beskæftigede i primærproduktionen, svarende til 15 %. Der er sket et fald i beskæftigelsen i primærproduktionen på 45 % siden 1995. Produktionen af fjerkræ steg fra 1995 frem til 2005 med 12,5 %, hvilket også kom til udtryk i beskæftigelsen der steg. Siden 2005 er produktionen af både fjerkræ og æg faldet støt med et fald i beskæftigelsen på 8 % som konsekvens. Siden 1995 er der sket et skift i sektorfordelingen mod en højere beskæftigelseeffekt i forsynings- og forarbejdningssektoren og en lavere beskæftigelse i primærproduktionen.

I pelsdyrproduktionen var der ca. 6.000 beskæftigede i 2008, ca. 3.450 beskæftigede i primærproduktionen og 2.500 beskæftigede i forarbejdningssektoren. Fra 1995 til 2008 er der sket op mod en fordobling i beskæftigelsen inden for pelsdyrproduktion, hvilket dækker over en god stigning i beskæftigelsen i primærproduktionen (som følge af flere dyr) og en stor stigning i forsyningssektorerne.

Tallene for 2008 er opgjort efter samme metode som i år 2005 og 1995. Oversigten i papiret indeholder den samlede beskæftigelse i afledte sektorer både i forsyningssektoren og forarbejdningssektoren. Det regionale og horisontale klygebegreb indgår ikke. I nogle klygeanalyser anvendes en meget bred tilgang, hvorfor også detailhandel indgår, men det indgår ikke i den analyse der er gennemført her. Fælles for alle husdyrgrupper gør sig gældende at beskæftigelseeffekten i

forarbejdningssektoren er koncentreret omkring handel, transport og finansiering samt fødevarerfremstilling og industri.

Kilder:

Amann, M., Bertok, I, Cabala, R., Cofala, J., Heyes, C., Gyarmas, F., G, Klimont, Z., Schöpp, W. and Wagner, F. (2005). A final set of scenarios for the Clean Air for Europe (CAFE) programme. CAFE Scenario Analysis report nr. 6. IIASA.

Arla (2010). Udvikling i afregningsprisen.

http://www.maelkeproducenter.dk/onlineupdate/my/file.php?/396/100407_lille.pdf

Berge, Wim van Dijk en Heinten (2009): Agricultural nitrogen use in selected EU countries. A comparison of N recommendations, and restrictions in response to the EU Nitrate Directive. Applied Plant Research. Research Unit AGV

Bruun, Lene Korsager og Michael Groes Christiansen, 2009: Eksport af smågrise til Tyskland, Rapport nr. 35, Dansk Svineproduktion.

Danmarks Statistik (2009). Regnskabsstatistik for landbrug 2008. Danmarks Statistik.

Danmarks Statistik (2008). Landbrug 2008.

Dubgaard, A., Nissen, C.J., Jespersen, H.L., Gylling, M., Jacobsen, B.H., Jensen, J.D., Hjort-Gregersen, K., Kejser, A.T. og Helt-Hansen, Julie (2010). Økonomiske analyser for landbruget af en omkostningseffektiv klimastrategi. Udredningsrapport. Fødevarerøkonomisk Institut, København Universitet.

FME (2010). Nitrates report 2008. Joint report by the Federal Ministry for the Environment, Nature Conservation and Nuclear Safety and the Federal Ministry of Food , Agriculture and Consumer Protection. Report to EU. Bonn, Germany.

FOI (2009). Landbrugets Økonomi 2009. Fødevarerøkonomisk Institut. Københavns Universitet.

Jacobsen, B.H. (2004). Slutevaluering af Vandmiljøplan II. Rapport nr. 169. Fødevarerøkonomisk Institut.

Larsen, I. og Jacobsen, B.H. (2009). Finansielle instrumenter – et dyrt bekendtskab? Jord og Viden, nr. 14, Oktober 2009. Pp. 9-11.

Larsen, I. og Jacobsen, B.H. (2009). Er der for meget spekulation i landbrugserhvervet? Tidsskrift for landbrugsøkonomi, nr. 4., 195. Årgang, pp. 313-318.